

Rigoletto versus Rigoletto

Tiiu Levald

Giuseppe Verdi ooper „RIGOLETTO“: muusikaline juht ARVO VOLMER, lavastaja NEEME KUNINGAS, kunstnik KUSTAV-AGU PÜÜMAN, solistid RAUNO ELP, AARE SAAL, JASSI ZAHAROV, HANNU NIEMELÄ (Soome), MART MADISTE jt esietendusel Rahvusooperis Estonia 9. XI.

Rigoletto – Hannu Niemelä ja Gilda – Irina Dubrovskaja.

HARRI ROSPU

pealkirjad „Kuningas lõbutseb“ ja „Needus“, kuid „needuse“ teema jäi – Verdi ei andnud sisuliselt alla!

Huvitav on ooperi käekäigu jälg kirjasõnas: Gazzetta di Venezias on kirjutatud muu hulgas, et „uudsuse laviin sõna tõsisel mõttes uputas meid, süžee originaalsus, uudsus muusikas, numbrite vormi stiil. Imetlust ning imetust väärivad ooperi orkestratsioon. Orkester räägib, nutab ja kallab kuulajasse kirge. Esmapiilgul tundub, et vokaalne osa pole nii särav. Ta kaldub kõrvale stiilist, mis seni olnud omane.“ Ning lausa jahmatav on arvamused ajalehes Italia musicale: „Täielik ning pidev leidlikkuse puudumine... ja kui mitte arvesse võtta instrumentaalseid kaunistusi, mis on alati kaunid ja välja arendatud, siis ei jää ühtki melodiat, mitte ühtki takti, mida võiks nimetada uueks. Kõik on jäljendamine ja sealjuures mitte kõige maitsekam.“

Ning ometigi on tänaseks kinnitust saanud Verdi enese väljendatud hõise kirjas Piavele: „Oo, selle „Rigolettoga“ algab minu elus uus ajastu!“ Isegi meie õhukeses kultuuriloos on õperit „Rigoletto“ lavastatud nüüdseks 12 korda!

Kaks „Rigolettot“, kaks vaatepunkti

Ja nüüd siis kahest „Rigoletto“ etendusest – üks Vanemuises 19. X ja teine rahvusooperis Estonia 9. XI.

Vanemuise etenduse bukletis avaldab lavastaja Taisto Noor oma kredo „prokuröri-na“, kes väidab, et „teie ees seisab deformeerunud kehaga, veelgi hullem, deformeerunud hingega kohtualune. Ma süüdistan teda selles, et kohtualune astub ühe inimsuse põhireegli vastu – ära tee teisele seda, mida sa endale ei soovi. Ma tõestan teile, et kõik, mida ta puudutab, hävib, puruneb ja pöördub tema vastu. Ma süüdistan teda oma tütre Gilda surmas“.

Koos kunstnik Aime Undiga on loodud muljet avaldav visioon: meile on lava portaalides pakutud ajastusse viivad maalingud rõhutamaks lõbujanulise ja ohjeldamatu Mantua hertsogi tegemisi. Rigoletto varjupaika piirab kõrge ja lagunemismärkidega lattaed. Ideed on suurepärased, kahju ainult, et antud etendusel ei toetanud neid alati valgusmäng. Küll aga mõjus lavastuslikult hästi koori individualiseeritud joonis ja muidugi eriline kiitus draamanäitleja Alo Kurvitsale, kes Hertsogi riukaliku teenrina tegutses täpselt, mõtestatult ja orgaaniliselt – igal juhul vaimukas lavastuslik leid.

Rigoletto rollis laulnud Eduards Čudakovsil Lätist on itaalia baritonide Mattia Battistini ja Titta Ruffo laulmismaneeri järgiv kantileeni- ja fraasikujunduse valdamine. Lummavalt kõlas tema partii eriti II pildi duetis Gildaga. Väike ebakõla jäi kõrvu siin seoses orkestriga: oboe teema tuli saali har-

Märt Jakobson Monterone rollis oli oma kõlaga mõjus, kuid ooperi põhiteema „needus ootab“ vajaks veel sisulist arengut. Dirigent Lauri Sirp on tähelepanelik ansamblist lauljate suhtes, võib-olla tasuks järgmistel etendustel julgemalt meeles pidada Verdi põhisoovi – kirglikkust. Lavastusele tahaks soovida pikka kestmist, et jätkuks publikut ka meie noorele baritonile Atlan Karbile Rigoletto rollis.

Estonia vaatepunkt

Estonia Rigoletto lavastaja Neeme Kuninga kredo on sõnastatud ühes tema intervjuus: „Kõigil on olemas oma emotsionaalne mälu, mida on võimalik üles äratada. Minu ülesanne ongi seda teha. Minu eesmärk ei ole selgitada draama sisu või näidata kellegi peale sõrmega. Lavastaja ei ole jumal... Minu sooviks on, et publik näeks, et ka 500 aastat pärast selle draama asetleidmist on inimeste tegutsemismotiivideks jätkuvalt nendevahelised suhted ja kired.“

Kunstnik Kustav-Agu Püüman on loonud visuaalselt ja sisuliselt väga ühtse loo: meie ees avanevad antiiksete varemete fragmenidid ja kõik stseenid on nagu fikseeringud gravüüride albumist – kaunid mitmesaja aasta tagused kostüümid ja küllaltki pastelsetes värvides antud karakterid. Teatud vastuolu on aadlike (meeskoori) staatika ja hetäärde samaaegse pildisoleku vahel.

Hannu Niemelä (Soome) on kahtlemata tipplaulja, võimsa kõlajõu ja iluga bariton võimaldab tal usutavasti olla väga muljetavaldav näiteks Wagneri ja E.-S. Tüüri muusika interpreteerimisel. Kuid sellel õhtul jäi vajaka eespool jutuks olnud Verdi kantileenist ja veidi kummastav oli ka ta rollilahendus – Niemelä teeskles õukonnas küürakat ja n-õ eraelus mõjus härrasmehena. Minnes nii kaugele Verdi põhimõtetest, peaks seda ka väga kaalukalt põhjendama. Külaline Irina Dubrovskaja Venemaalt jättis äärmiselt veenva mulje: kaunis ja hea koolitusega hää heljus saali täitvalt igas registris ning kõik kadentsid olid esitatud briljantselt. Eriti kiiduväärne oli I vaatuse aria sellises tempos väljapidamine!

Dmõtro Popov Ukrainast on kindlasti mõne aasta pärast maailmalavade uhkus – erakordselt terve ja särav tenor ning nii noore laulja kohta vaimustav vokaalne stabiilsus. Jääb üle vaid loota, et tänapäevase, rahast dikteeritud tööstiili juures antakse talle aega sukelduda ka rollisisesse probleemidesse ja vabaneda füüsilistest kammitsaist.

Selle lavastuse mõjusaim leid oli ooperi finaali: avastanud oma tütre laiba, hakkab Rigoletto nagu meeltesegaduses endale asu otsima ja teda jääb saatma kummituslik Gilda hää kuskilt teispoolsest. Lisanduvad nagu nägemusena veepeegeldust kujutavad valgusmängud – needus on täitunud. Leonid Savitski Monteronena ja selle põhiteema

Rigoletto – Hannu Niemelä ja
Gilda – Irina Dubrovskaja.

HARRI ROSPU

1850. aastaks oli Giuseppe Verdi loonud ooperi „Nabucco”, mis tegi temast itaalia rahvuskangelase: lavadel mängiti edukalt tema oopereid „Ernani”, „Macbeth”, „Korsaar”, „Luisa Miller” ja „Stiffelio”. Talle tehti pakkumisi kirjutada ooper suure Shakespeare'i tragöödiate „Kuningas Lear”, „Torm” ja „Hamlet” ainetel. Verdi tunnistas ise libretist Francesco Maria Piavele: „Mis puudutab žanrit, siis see võib olla grandioosne, kirjulik, fantastiline – see kõik pole minu jaoks oluline, peaasi et libreto on hea. Igal juhul kirg – see on saladusväärseim teema.” Ning teisel: „„Kuningas lõbutseb” (Victor Hugo draama, mille tsensuur 1832. aastal keelas kohe pärast esietendust) on suurepärase teema, veelgi enam, võib-olla kaasaja suurepäraseim draama. Triboulet (hiljem Rigoletto) on Shakespeare'i vääriv olend.”

Sama aasta 21. novembril tuli Veneetsia tsensorite avaldus, kus muu hulgas kirjas: „Nii nagu poet nii pole ka kuulus maestro oma talendi tõenduseks leidnud muud valdkonda kui väärastunud kõlblusetus, vääritud vulgaarsus, mis on libreto „Needus” (ooperi toorkordne pealkiri) teemaks...” Kogu see „tants” ooperi saamisloo ümber kestis peaaegu aasta, esietenduseni jõuti Veneetsia La Fenice teatris 11. märtsil 1851. aastal. Kadusid igavikku

ründu kenaga, veerõhki, dermeerõhki hingega kohtualune. Ma süüdistan teda selles, et kohtualune astub ühe inimesuse põhireegli vastu – ära tee teisele seda, mida sa endale ei soovi. Ma tõestan teile, et kõik, mida ta puudutab, hävib, puruneb ja pöörduv tema vastu. Ma süüdistan teda oma tütre Gilda surmas”.

Koos kunstnik **Aime Undiga** on loodud muljet avaldav visioon: meile on lava portaalides pakutud ajastusse viivad maalingud rõhutamaks lõbujanulise ja ohjeldamatu Mantua hertsogi tegemisi. Rigoletto varjupaika piirab kõrge ja lagunemismärkidega lattaed. Ideed on suurepärsed, kahju ainult, et antud etendusel ei toetanud neid alati valgusmäng. Küll aga mõjus lavastuslikult hästi koori individuaalseeritud joonis ja muidugi eriline kiitus draamanäitleja Alo Kurvitsale, kes Hertsogi riukaliku teenrina tegutses täpselt, mõtestatult ja orgaaniliselt – igal juhul vaimukas lavastuslik leid.

Rigoletto rollis laulnud **Eduards Čudakovsil** Lätist on itaalia baritonide Mattia Battistini ja Titta Ruffo laulmismaneeri järgiv kantileeni- ja fraasikujunduse valdamine. Lummavalt kõlas tema partii eriti II pildi duetis Gildaga. Väike ebakõla jäi kõrvu siin seoses orkestriga: oboe teema tuli saali harjumatuult valjult ja tsello trioolides liikumine oleks võinud olla julgem. Rigoletto II vaatusel palve õukonna poole kõlas veenvalt, kuid duett Gildaga, kus temas lahvatub kättemaksu raevukas teema, jäi veidi kiretuks. Hea intensiivsuse ja kõlaga oli ooperi lõpus Gilda, Maddalena ja Sparafucile tertsett – kõik hääled olid reljeefelt tasakaalus ja pinges kruvis tõusujoones. Siinjuures tahaks esile tõsta **Valentina Kremeni** (Maddalena) täisväärtuslikku metsosoprani kõla, millel ka eht-verdilik sära ja maht. Üllatavalt kandvalt ja stiilselt kõlas selles ansamblis ka **Taisto Noor**.

Hertsogi rollis laulnud **Kristian Benedikt** Leedust jättis kaksipidise mulje. On tal ju jõuline ja omapärase tämbriga tenor, väga veendunud kõrgused, ülevoolav temperament, kuid tooni tekitamise raskepärus ei lasknud mõjule pääseda Hertsogi rollile vajalikul kerglasel elegantsil.

Gilda roll eeldab kerget koloratuursoprani häält. **Alla Popova** on erakordselt võluv kunstnik – tema hingestatus, sarm ja musikaalsus on lummas. Kõigis dramaatilistes stseenides pääseb maksusele tema hääle sära ja väljenduse kirglikkus, kuid laulmata jäid selle rolli juurde kuuluvad kadentsid. Julgen arvata, et ta on siiski lüürilis-dramaatiline sopran.

preerimisel. Kuid sellel ohtul jäi vajaka eespool jutuks olnud Verdi kantileenist ja veidi kummastav oli ka ta rollilahendus – Niemelä teeskles õukonnas küürakata ja n-ö eraelus mõjus härrasmehena. Minnes nii kaugele Verdi põhimõtetest, peaks seda ka väga kaalukalt põhjendama. Külaline **Irina Dubrovskaja** Venemaalt jättis äärmiselt veenva mulje: kaunis ja hea koolitusega hääle heljus saali täitvalt igas registris ning kõik kadentsid olid esitatud briljantselt. Eriti kiiduväärne oli I vaatusel aaria sellises tempos väljapidamine!

Dmõtro Popov Ukrainast on kindlasti mõne aasta pärast maailmalavade uhkus – erakordselt terve ja särav tenor ning nii noore laulja kohta vaimustav vokaalne stabiilsus. Jääb üle vaid loota, et tänapäevase, rahast dikteeritud tööstiili juures antakse talle aega sukelduda ka rollisestesse probleemidesse ja vabaneda füüsilistest kammitsaist.

Selle lavastuse mõjusaim leid oli ooperi finaali: avastanud oma tütre laiba, hakkab Rigoletto nagu meeltesegaduses endale asu otsima ja teda jääb saatma kummituslik Gilda hääle kuskilt teispoosusest. Lisanduvad nagu nägemusena veepeegeldust kujutavad valgusmängud – needus on täitunud. **Leonid Savitski** Monteronena ja selle põhiteema kandjana kõlas saali täitvalt. Üldse oli rõõmutav kuulda, et Sparafucile rollis **Priit Volmer** ja kõrvalosades laulnud **Andres Köster** ja **René Soom** on saavutanud muljetavalda vokaalse kandvuse. Maddalena roll on loodud madalamale häälele, kui seda omab **Helen Lokuta** – tema musikaalsus ja rollikäsitus olid veenvad, kuid kuulsas kvartetis jäi tema teema praegu tagasihoidlikuks.

Kiita tahan orkestri suurepäraselt kõla, lisaks kavalehel märgitud solistidele Mart Laasile ja Tiit Pärtnale kindlasti ka Sigrid Orusaart ja Olev Ainomäed. Dirigent **Arvo Volmer** on orkestripartiiist välja toonud kogu eespool jutuks olnud uudsuse Verdi partituuris, kuid edaspidi tasuks võib-olla üle vaadata mõned tempovalikud. On muidugi iga interpreedi õigus luua oma kontseptsioon, kuid näiteks meeskoor, kelle kõla oli kompaktne ja meeldiva värviga, oleks II pildis vist õnnelikumas seisus, kui annaks aega ka teksti väljalaulmiseks.

Lõpetuseks aga üks retooriline küsimus: kas on otstarbekas meie väikeses riigis tuua samaaegselt lavale üks ja sama ooper kahes teatris, mida eraldab vaid 180 km? ja samas on meie endi noori ja väga häid tegijaid pikas ravis ootamas rolle rikkalikust muusikavaraaidast.